

УДК 338.43(477)

Ужва А.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

КОНВЕРГЕНЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ДО СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

CONVERGENCE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL AREAS OF UKRAINE TO COMMON AGRICULTURAL POLICY EUROPEAN UNION

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано необхідність використання основних засад Спільної аграрної політики країн ЄС щодо сталого розвитку аграрної сфери України. Проаналізовано фактори зміцнення економіки в контексті реалізації стратегії «Європа-2020». Запропоновано при формуванні механізму державної підтримки сільськогосподарських виробників України застосовувати пріоритети Спільної аграрної політики Європейського Союзу.

Ключові слова: конвергенція, Спільна аграрна політика, стратегія, розвиток, аграрна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость использования основных принципов Общей аграрной политики стран ЕС относительно устойчивого развития аграрной сферы Украины. Проанализированы факторы укрепления экономики в контексте реализации стратегии «Европа-2020». Предложено при формировании механизма государственной поддержки сельскохозяйственных производителей Украины применять приоритеты Общей аграрной политики Европейского Союза.

Ключевые слова: конвергенция, Общая аграрная политика, стратегия, развитие, аграрная политика.

ANNOTATION

In the article grounded a necessity of the use of basic principles of the Common Agricultural policy of countries of ES is in relation to steady development of agrarian sphere of Ukraine. The factors of strengthening of economy are analysed in the context of realization of strategy «Europe -2020». It is suggested at forming of mechanism of state support of agricultural producers of Ukraine to apply priorities of the Common Agricultural policy of European Union on 2014-2020.

Keywords: convergence, Common Agricultural policy, strategy, development, agricultural policy.

Постановка проблеми. Визначення національної парадигми і стратегії сталого розвитку аграрної сфери України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій щодо вирішення проблеми не тільки гармонійного розвитку людства, але й навіть його виживання. Європейська політика сільського розвитку еволюціонувала як частина розвитку Спільної аграрної політики (САП) з політики, яка стосувалася структурних проблем сільськогосподарського сектору, до політики, зорієнтованої на багатофункціональність ведення сільського господарства і, зокрема, виклики, з якими стикається сільський розвиток. Першочерговими кроками у формуванні політики сільського розвитку стали заходи стимулювання інвестицій у сільське господарство та занепадаючі сектори. Підтримка переробки та маркетингу покликана інтегрувати всі складові виробни-

чого ланцюга від виробництва до реалізації та сприяти подальшому поліпшенню сільськогосподарських структур і конкурентоспроможності сировинного сектору. Політика стимулювання розвитку сільського господарства в країнах ЄС спрямована на забезпечення високих показників у сільськогосподарському виробництві, соціально-економічних процесах, активізації сільського підприємництва. Пріоритети САП країн ЄС важливі для України в якості цільових орієнтирів для формування і реалізації виваженої сучасної аграрної політики, яка б забезпечувала збалансованість сталого розвитку аграрної сфери. Основні аспекти Стратегії розвитку аграрного сектору на період до 2020 р., прийнятої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р, узгоджуються з новим програмним періодом 2014–2020 рр. САП країн ЄС у контексті:

- пріоритету сталого розвитку шляхом орієнтації політики на соціоекономічний розвиток громад;
- ефективного використання ресурсів для збереження екосистем та попередження негативних ризиків зміни клімату;
- упровадження інновацій в економіку сільського розвитку;
- підвищення конкурентоспроможності фермерів та їх залучення до ланцюгів доданої вартості;
- стимулювання розвитку партнерських стосунків із переробними підприємствами та гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників шляхом розвитку професійних та неурядових організацій;
- сприяння диверсифікації зайнятості в сільській місцевості, що забезпечуватиме зростання сільської економіки [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні питання розвитку вітчизняного сільського господарства в контексті євроінтеграційних процесів відображені у працях В. Андрійчука, О. Бородіної, В. Власова, В. Зіновчука, Т. Осташко, Б. Пасхавера, П. Саблука, В. Юришина та ін. Проблема формування і реалізації Спільної аграрної політики Європейського Союзу займалися такі вітчизняні дослідники, як С. Дем'яненко, Т. Зінчук, С. Кваша, В. Білозубенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте окремі аспекти порушеної проблеми щодо перспектив використання механізмів Спільної аграрної політики ЄС для активізації сталого розвитку аграрної сфери України все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі.

Мета статті полягає у висвітленні та обґрунтуванні стратегічних орієнтирів щодо сталого розвитку аграрної сфери України в контексті використання засад Спільної аграрної політики країн ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спільна аграрна політика (САП) ЄС на всіх етапах її формування та розвитку охоплювала систему ринкового регулювання та ціноутворення. При цьому ринкові заходи САП стали доповнюватися політикою «неринкового характеру» у вигляді прямого квотування, обмеження площ, продуктивності тварин. «Неринкова аграрна політика» ЄС зумовлена значною клопотаністю екологічними проблемами та низькою якістю життя у селі, нерівномірністю регіонального розвитку. При реформуванні незмінними залишаються пріоритетні цілі САП, а саме:

- модернізація сільського господарства;
- стабільне функціонування ринку сільськогосподарської продукції;
- забезпечення доходів працівників, зайнятих у галузі на рівні, не нижчому за загальноприйняті стандарти життя європейців.

Пріоритетами розвитку ЄС згідно зі «Стратегією-2020», є розумне зростання (збільшення інвестицій в освіту, дослідження та інновації), сталий розвиток (побудова економіки, що базу-

ється на цілеспрямованому використанні ресурсів, екології й конкуренції) та всеохоплююче зростання (основний акцент на створенні робочих місць і скороченні бідності) (рис. 1).

Європейська модель сільського господарства продовжує базуватися на трьох чинниках:

1. Фермерському господарстві сімейного типу.
2. Багатофункціональній ролі галузі в національних економіках.
3. Захисті доходів товаровиробників від ринкової і природної стихій.

З метою забезпечення реалізації стратегії «Європа-2020» створена сильна та ефективна система економічного управління для координації політичних кроків на загальноєвропейському та національному рівнях. Ця стратегія зосереджена на досягненні п'яти напрямів діяльності, якими слід керуватися європейським державам:

- зайнятість;
- дослідження й інновації;
- зміна клімату і енергетика;
- освіта;
- боротьба з бідністю.

САП ЄС спрямована на підтримку сільського господарства, яке забезпечує

продовольчу безпеку та сприяє збалансованому розвитку всієї Європи в сільській місцевості, у тому числі тих, де умови виробництва є важкими.

У рамках реформи САП у 2013 р. Комісія пропонує, щоб EAFRD увійшов

на нову спільну стратегічну конструкцію разом з Європейським фондом регіонального розвитку (ERDF), Європейським соціальним фондом (ESF), Фондом зближення і Європейським морським і рибним фондом (EMFF), для досягнення цілей (стійке, розумне і всеохоплююче зростання) Європейської стратегії-2020. Основна ідея розроблення багаторічних програм розвитку і схем фінансування спільно з країнами-членами залишиться незмінною. При цьому виділено такі цілі аграрної політики на 2014–2020 рр.:

- життєздатне виробництво продовольства;
- стале використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків зміни клімату;
- збалансований сільський розвиток.

Серед основних відмінних характеристик сучасної САП ЄС (2014–2020 рр.) порівняно з попереднім періодом (2008–2013 рр.) слід відзначити:

- перехід від підтримки виробництва окремих видів продукції до прямої підтримки сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на створення конкурентного середовища

Рис. 1. Фактори зміцнення економіки в контексті реалізації стратегії «Європа-2020»

у сільськогосподарському виробництві, а також посилення екологічної безпеки за рахунок відмови від монокультури господарювання, що стимулюється виробничими субсидіями;

- розширення програм підтримки сільського розвитку, диверсифікації доходів у сільській місцевості за рахунок кооперації, поліпшення якості аграрної продукції та її маркетингу, дотримання базових стандартів захисту навколишнього середовища й утримання тварин, навчання новим технологіям, допомога молодим фермерам;

- перехід до політики «горизонтальної модуляції», що передбачає збільшення бюджету на сільський розвиток і розширення екологічно безпечної діяльності за рахунок перерозподілу частини прямих платежів;

- виділення цільових субсидій на розвиток депресивних зон для підтримки життєвості регіонів, які характеризуються менш вигідними економічними і соціальними умовами для розвитку сільськогосподарського виробництва, або обмеження його на користь збереження навколишнього середовища;

- перехід до політики «перехресної відповідальності», за якою запроваджується залежність виплати субсидій від дотримання базових екологічних вимог щодо стану сільськогосподарських угідь, умов гігієни та догляду за тваринами;

- запровадження цільової підтримки спеціальних заходів агроекологічного спрямування у процесі виробництва сільськогосподарської продукції: органічне сільське господарство;

- екстенсивне господарювання;

- екологічно доцільне заліснення та консервація сільськогосподарських земель залуження сільськогосподарських угідь; збереження сільських ландшафтів, пейзажів, зелених насаджень, заболочених ділянок, каналів, лісопосадок, флори і фауни [2].

Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна ще раз підтвердила своє прагнення долучитись до загальноєвропейського цивілізованого середовища та задекларувала готовність модернізувати всі галузі свого суспільного життя відповідно до європейських принципів, норм і стандартів. В умовах інтеграції України з Європейським Союзом суттєво актуалізувалася потреба гармонізації національного законодавства із системою права ЄС у сфері сприяння розвитку аграрної сфери.

Адже в Україні останнім часом все очевидніше проявляється різновекторність динаміки розвитку сільського господарства: докорінні зміни, що відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції (наприклад, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, за період з 2007 по 2014 р. виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 47%), однак це не сприяло активізації соціально-економічного розвитку сільських

територій та підвищенню рівня життя сільських мешканців.

Дослідники аграрного сектору вітчизняної економіки відзначають, що в ході ринкових реформ в Україні склалася дуалістична (бімодельна) структура сільськогосподарського виробництва, оскільки сьогодні в Україні паралельно розвиваються дві моделі: сектор крупнотоварного виробництва, що ведеться у новостворених підприємствах різних організаційно-правових форм, і сектор дрібнотоварного виробництва, що ведеться переважно в особистих селянських господарствах і господарствах населення. Першу модель прийнято називати індустріальною, а другу – традиційною.

З початку 2000-х років з приходом торгового, фінансового і промислового капіталу у сільське господарство в рамках індустріальної моделі чітко означилися тенденції до концентрації товарного виробництва. За останні роки у виробництві валової продукції сільського господарства суттєво зросла частка агрохолдингів. Загалом, агрохолдинги як висококонкурентні інвестиційно привабливі інтегровані господарські структури нового типу вносять значний вклад у забезпечення продовольчої незалежності держави, збільшення її експортного потенціалу, технічне і технологічне переоснащення галузей сільського господарства.

Агрохолдинги, що функціонують в Україні, дозволяють забезпечити високу продуктивність та дохідність сільського господарства, підтримують продовольчу безпеку нашої держави та відновлюють її роль як одного із провідних гравців на глобальних ринках продовольства. Разом з тим неконтрольований розвиток агрохолдингів суттєво підвищує ризики на аграрному ринку, що може мати негативні наслідки як для функціонування національної економіки загалом, так і для екологічного стану національного земельного фонду зокрема.

Наведені факти переконливо свідчать про недосконалість вітчизняної аграрної політики та про потребу якнайшвидшої імплементації інтегрального підходу до розв'язання проблем розвитку сільського господарства в Україні. Нагадаємо, що у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р., яку було затверджено Кабінетом Міністрів України у вересні 2007 р., головна увага традиційно приділялась заходам з поліпшення стану справ у рослинництві, тваринництві та у сферах розвитку земельних відносин, інфраструктури аграрного ринку, удосконалення фінансового й наукового забезпечення сільського господарства, тобто в основному економічним та організаційним аспектам розвитку сільського господарства.

Підписання ж Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкриває нові можливості щодо модернізації державної аграрної політики України відповідно до європейських норм та вдосконалення на цій основі системи планування, розробки й імплементації

відповідних інституційних моделей і механізмів на різних рівнях, а також формує нові сприятливі передумови для інтеграції політики розвитку сільського господарства. Так, перші кроки щодо зближення й гармонізації аграрних політик обох сторін в Україні вже зроблено: Міністерство аграрної політики та продовольства за фінансової підтримки ЄС розробило проект Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. Загальною метою цієї стратегії є підвищення конкурентоздатності сільського господарства і сприяння розвитку сільських територій на сталій основі відповідно до стандартів ЄС і міжнародних стандартів [3]. Серед стратегічних пріоритетів реформ в аграрній сфері України:

- створення стабільної правової системи, що відповідає міжнародним і європейським стандартам, зокрема, шляхом виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- інституціональна реформа Міністерства аграрної політики та продовольства і пов'язаних з цим державних агенцій та державних підприємств;
- сільський розвиток – відродження українського села;
- сприяння розвитку аграрної освіти, науки та сфери дорадчих послуг;
- захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема лісовим та рибним господарством.

Важливим орієнтиром є Спільна аграрна політика ЄС, яка в останні роки все більше орієнтується на досягнення балансу між двома її основними блоками (так званими «опорними стовпами»): ринковою політикою та сприянням розвитку сільських територій. САП ЄС на сьогодні є «найбільш розбудованою» політикою Євросоюзу, на яку витрачається найбільше коштів – у різні роки на неї припадало від 40% до 80% загального бюджету ЄС. Починаючи з 2007 р. САП ЄС передбачає збільшення фінансування саме сільського розвитку через скорочення прямих платежів великим фермерським господарствам, окрім того, реформування САП ЄС, що відбувається останніми роками, зорієнтоване на її суттєве спрощення.

У новому стратегічному періоді до 2020 р. основними цілями САП ЄС названо такі:

життєздатне виробництво продовольства; стале використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків зміни клімату; збалансований розвиток сільських територій. Тому з 2014 р. в ЄС застосовується особливий режим підтримки малих форм господарювання, а за допомогою системи так званих «зелених» платежів у рамках САП ЄС і надалі збережеться стимулювання екологізації сільськогосподарського виробництва.

Висновки. В умовах сьогодення аграрна сфера України перебуває в процесі трансформації та становлення, тому здатна перетворитися в політику імплементації аграрного сектору до членства в ЄС. Для вітчизняної аграрної політики доцільно застосовувати пріоритети САП ЄС на 2014–2020 рр. при формуванні механізму державної підтримки сільськогосподарських виробників. Розвиток аграрної сфери України на новітніх пріоритетах осучаснить аспекти ведення сільського господарства, дасть змогу стабілізувати соціально-екологічні процеси в цій сфері. При плануванні подальших кроків щодо зближення механізмів підтримки й регулювання розвитку агросфери на пріоритетну увагу та поглиблене вивчення заслуговує відповідний досвід інших країн. Наприклад, на етапі підготовки Польщі до вступу в ЄС польські фахівці прийшли до висновку, що необхідно якнайшвидше впроваджувати «технічні норми» європейської аграрної політики, а от запровадження європейських норм, що регулюють функціонування аграрних ринків і структурних трансформацій, потрібно проводити виважено, без невиправданого форсування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
2. Основні пріоритети Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amdi.org.ua/uk/home/amdi/news/21-news/300-the-main-priorities-of-the-common-agricultural-policy-cap-of-theeu.html>.
3. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: Наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/.../U2_ukr.pdf.